

Csicsmann László

Az indiai külpolitika útkeresése a poszt-bipoláris korszakban

A hidegháború öröksége

A bipoláris világrend szétesése és a Szovjetunió összeomlása megkérdőjelezte az indiai külpolitika korábbi prioritásait. Dél-Ázsia legjelentősebb hatalmának külpolitikáját a hidegháborús korszakban három, egymással szorosán összefonódó alapelv határozta meg.

Egyrészt, a pozitív semlegesség külpolitikájának jegyében India, mint az el nem kötelezettek mozgalmának egyik alapítója és vezetője, megkísérelt egyenlő távolságot tartani a két tömbtől. Míg a szomszédos Pakisztán 1955-ben a Bagdadi Paktum keretében hivatalosan is az Egyesült Államok vezette blokk mellett tette le a voksát, addig India biztonságpolitikai okokból, különösen az 1962-es indiai-kínai háborút követően, Moszkva felé orientálódott. A Szovjetunióhoz való közeledés azonban korántsem jelentette az el nem kötelezettség feladását: India valamennyi jelentősebb nemzetközi konfliktusban semleges közvetítő szerepet vállalt (pl.: koreai háború, szuezi válság, kongói válság stb.), és számos esetben bírálta a szovjet külpolitikát (pl.: nem hivatalosan elítélte a Szovjetunió afganisztáni intervencióját). 1971. augusztus 9-én India és a Szovjetunió 20 évre szóló béke- és barátsági szerződést írtak alá, amelynek célja az amerikai-kínai-pakisztáni India-ellenes háromszög ellensúlyozása volt.

Másrészt, India külpolitikájának egyik fontos eleme volt a hidegháborúban az antikolonializmus, amelyet lényegében a pozitív semlegesség külpolitikájának szerves részének tekinthetünk. Dzsavaharlal Nehru, a független India első miniszterelnöke szinte minden nemzetközi fórumon felszólalt a gyarmatosítás valamennyi formájának felszámolása ellen. Nehru például közvetített Hollandia és az indonéz függetlenségi mozgalom vezetői között, hogy vitáikat tárgyalásztal mellett rendezzék; illetve jelentős szerepet vállalt az ENSZ Közgyűlése által 1960-ban elfogadott ún. dekolonizációs határozat¹ támogatásában. India felszólította továbbá Portugáliát, hogy a portugál fennhatóság alatt álló Goát helyezze India területi szuverenitása alá. Miután a portugál kormány ezt több ízben visszautasította, az indiai csapatok 1961. december 12-én megadásra kényszerítették az ott állomásozó portugál erőket. India az 1980-as években kiállt a namíbiai függetlenségi törekvések mellett, és támogatásáról biztosította a SWAPO-t (South-West African People Organization, Délnyugat-afrikai Népek Szervezete).

Harmadrészt, India mint fejlődő ország szorgalmazta a világgazdasági erőviszonyok átalakítását, és az 1970-es években erőfeszítéseket tett az új nemzetközi gazdasági rend kidolgozásában, valamint elítélte a neokolonializmus jelenségét. Mint ismeretes, India lakosságának megközelítőleg 30 százaléka, azaz kb. 300-350 millió fő a szegénységi küszöb alatt él, illetve azt is meg kell jegyezni, hogy India világgazdasági pozíciói a hidegháborús években romlottak.

A fentiekben vázlatosan áttekintett három külpolitikai alapelv érvényét veszítette a hidegháborús nemzetközi rendszer szétesését követően. A hidegháborús logika háttérbe szorulását követően értelmezhetetlenné vált a pozitív semlegesség, és a dekolonizáció lezárulásának eredményeképpen pedig az antikolonializmus, mint külpolitikai alapelv ugyancsak megkérdőjeleződött.

E tanulmány célja, hogy megvizsgálja az indiai külpolitika útkeresésének lehetséges irányait a poszt-bipoláris korszakban, illetve, hogy megkísérelje elhelyezni Indiát az új világrendben. A cikk külön figyelmet fordít az India regionális környezetében végbemenő politikai változásokra,

---

¹ Az ENSZ Közgyűlésének 1514-es számú határozata, amelyet 1960. december 14-én fogadtak el, kilenc tartózkodás mellett.

nevezetesen a kasmíri kérdésre és az indiai-kínai viszonyra, valamint Indiának az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatára.

Az új világrend: az el nem kötelezettségtől a nagyhatalmi ábrándokig

Az 1990-es évek eleje India számára a külpolitikai bizonytalanságok mellett mélyülő belpolitikai válságot is hozott. Az indiai politikai rendszert a függetlenség elnyerése óta dominálta az Indiai Nemzeti Kongresszus Párt (INK), amely a hidegháború éveiben, egy kivétellel (1977), valamennyi demokratikus választást megnyert. Az 1980-as évek végén, illetve az 1990-es évek elején megfigyelhető a hindu nacionalizmus irányzatának erősödése, amelynek belpolitikai okai meglehetősen összetettek. A magukat hindu nacionalistának hirdető politikai csoportok az INK-t okolják azért, hogy India a 21. század küszöbén még mindig egy szegény, elmaradott ország képét mutatja a külvilág felé.

A hindu nacionalisták legjelentősebb politikai pártjának tekinthető Bharatija Dzsana Párt² (Indiai Néppárt) külpolitikai víziójának központi eleme, hogy Indiát a 21. század új nagyhatalmává kell fejleszteni, amelyhez az alábbi két feltételnek kell teljesülni. Egyrészt, Indiának rendelkezni kell a nagyhatalmiság valamennyi attribútumával, azaz birtokolnia kell nukleáris fegyvert, állandó tagja kell, hogy legyen az ENSZ Biztonsági Tanácsának, és javítania kell világgazdasági pozícióján. Másrészt, elengedhetetlen, hogy a nagyhatalmak Indiát egyenrangú partnerként kezeljék, és ne a fejlődő világ részének tartásák, hanem a 21. század „globális játékosának”.

Az 1990-es évek eleje India számára jelentős javulást hozott a nagyhatalmakhoz fűződő viszonyában, azonban a tágabb dél-ázsiai regionális környezet fokozódó biztonságpolitikai kihívásokat tartogatott számára. A Szovjetunió szétesését követően kérdéses volt, hogy a továbbiakban hogyan alakul Oroszország és India viszonya, ugyanis a 20 évre szóló szerződést 1991-ben nem újították meg. Borisz Jelcin 1993-ban Indiába látogatott, ahol az orosz-indiai kapcsolatokról folytatott tárgyalásokat az indiai miniszterelnökkel, Naraszima Raóval. A találkozón több megállapodást is aláírtak, többek között a gazdasági kapcsolatok élénkítéséről és a két ország közötti tudományos együttműködésről. Oroszország a modernizáció fázisában lévő indiai katonaság legfőbb fegyverszállítója vált az 1990-es évek elején, amely továbbmélyítette kapcsolatukat. Oroszország és India az 1990-es évek közepén hasonló külpolitikai nézeteket vallott a közép-ázsiai új „nagy játszma” is: megkísérelték ellensúlyozni az Afganisztánban 1996-ban hatalomra került tálib rezsimet attól a félelemtől vezérelve, hogy a radikális iszlám destabilizálja a régiót.

India és az Egyesült Államok kapcsolatrendszerében jelentős változásokat hozott a bipoláris nemzetközi rendszer felbomlása, ugyanis miközben Pakisztán leértékelődött az amerikai döntéshozók szemében, addig India két szempontból is felkeltette az érdeklődést Washingtonban. Egyrészt, a hidegháborút követően, a Tienanmen téri események után elhidegültek az amerikai-kínai kapcsolatok, aminek eredményeképpen egyre-inkább Kína lehetséges ellensúlyozójaként tekintettek Indiára Washingtonban. Másrészt, India, mint feltörekvő gazdaság, világszínvonalú szoftveriparával, liberalizálódó gazdaságával és demokratikus berendezkedésével potenciális gazdasági partnerként jött számításba. Az indiai-amerikai kapcsolatokban a retorika ellenére az új világrend első évtizede nem hozott semmilyen áttörést, sőt India nukleáris programja, illetve az átfogó atomcsend- és az atomsorompó szerződés aláírásának elutasítása lehűtötte a további közeledés reményeit.

Az indiai-kínai kapcsolatok a bipoláris világrend szétesésével normalizálódtak, ami Radzsiv Gandhi, indiai miniszterelnök 1988-as kínai látogatásával vette kezdetét. A pekingi találkozót megelőzően, 1986-ban ismételten határincidensre került sor a két ázsiai ország között az észak-kelet

² A Bharatija Dzsana Párt 1996 és 2004 között kormányozta Indiát.

határvidéken. India és Kína 1988-tól 1993-ig hat fordulóban bilaterális tárgyalásokat folytattak az indiai-kínai határvita rendezése érdekében. Az indiai-kínai kapcsolatok azonban korántsem mondhatók kiegyensúlyozottnak, ugyanis az 1990-es évek elején az Indiai-óceán térségében rivalizálás alakult ki a befolyási övezetek gyarapításának kérdésében. A Kínai Népköztársaság különösen 1993-tól kezdve jelentősen megnövelte a mianmari katonai juntának nyújtott fegyverszállítását, amit India biztonságpolitikai kihívásként fogadott.

Az 1990-es évek közepének indiai külpolitikájának az egyik legmeghatározóbb eleme, az ún. „*Look East*” politika, amelynek célja a kelet- és délkelet-ázsiai régióval való gazdasági és diplomáciai kapcsolatok elmélyítése. A Naraszima Raó által 1992-ben útjára indított keleti irányú külpolitika háttérben az indiai gazdaság liberalizációja áll, hiszen a gazdasági reformok sikeres véghezvitele megkövetelte a külföldi működőtőke-beáramlását. A „*Look East*” politika figyelembe vette a délkelet-ázsiai régió növekvő gazdasági szerepét, amely India számára is kiaknázatlan üzleti lehetőségeket jelentett. Másrészt azonban a „*Look East*” politika gazdasági vetületén túlmenően hangsúlyozni kell annak stratégiai oldalát is, amelynek célja India befolyási övezetének kiterjesztése az Indiai-óceán térségére.

Az Indiai-óceán területe a poszt-bipoláris korszakban különösen felértékelődött, ugyanis az ázsiai régió feltörekvő gazdaságai – mint India és Kína – növekvő mértékben függenek a közel-keleti kőolajtól, amit kizárólag tengeri úton lehet a célállomás felé eljuttatni. Az indiai-kínai rivalizálás tehát részben visszavezethető arra, hogy a Hormuzi-szorostól a Malaka-szorosig bezáróan mindkét hatalom arra törekszik, hogy a kikötők felett ellenőrzést gyakoroljon. Míg Kína pakisztáni és mianmari kikötőket, illetve szigeteket vont befolyása alá, addig India a fennhatósága alá tartozó Andamán- és Nikobár szigeteken kezdett katonai támaszpontok létesítésébe, ahonnan a délkelet-ázsiai régió országai könnyen elérhetők. A „*Look East*” politika eredményeképpen India növekvő befolyásra tett szert Ázsiában, amely azonban hátráltatta az indiai-kínai kapcsolatok normalizálását.

India regionális kapcsolatrendszere az 1990-es évek első felében

Míg India nemzetközi kapcsolatai a nagyhatalmak vonatkozásában látványosan javultak az 1990-es évek elején a hidegháborús évekhez képest, addig India a dél-ázsiai régióban növekvő biztonságpolitikai kihívásokkal szembesült.

A legsúlyosabb problémának továbbra is a kasmíri kérdés rendezetlensége nevezhető. Az indiai Kasmírban az 1980-as évek végén ismételten kiújult az erőszak, amely két okra vezethető vissza. Egyrészt India az 1980-as évek folyamán sem tartotta magát az alkotmányos alapelvekhez, amely szerint Kasmír széleskörű autonómiát kell, hogy élvezzen. Radzsiv Gandhi miniszterelnök a hírhedt Dzsagmohant nevezte ki Kasmír kormányzójaként (1984 és 1989 között két ízben töltötte be a pozíciót), aki jelentősen hozzájárult a kasmíri lakosság életminőségének romlásához. Továbbá Delhi közvetlenül beavatkozott az 1987-ben megtartott kasmíri törvényhozói választásokba, amely növelte az Indiával szembeni ellenszenvet. Az 1980-as évek végén a Dzsammu Kasmír Felszabadítási Front (Jammu Kashmir Liberation Front, JKLF) fokozta ellenálló tevékenységét, amelynek legfőbb célja egy önálló, mind Pakisztántól, mind Indiától független Kasmír létrehozása volt.

Másrészt azonban a pakisztáni oldal is felelőssé tehető az 1980-as évek végének romló biztonsági helyzetéért Kasmírban. Miután 1989-ben az utolsó szovjet katona is elhagyta Afganisztán területét, a Pakisztán által támogatott mudzsahedek jelentős számban indultak az indiai-pakisztáni határ felé, a pakisztáni hadsereg és titkosszolgálat támogatását élvezve. A pakisztáni mudzsahed csoportok az 1990-es években több alkalommal beszivárogtak az indiai Kasmír területére, ahol fegyveres akciókat hajtottak végre. Az 1990-es évek elejére tehát instabil helyzet alakult ki Kasmírban, ugyanis a 10-15 ezer mudzsaheddal szemben mintegy 350 ezer indiai katona sorakozott fel. Az

indiai-pakisztáni viszonyt tehát a poszt-bipoláris korszak kezdetén robbanásveszélyesnek nevezhetjük, amelyet a kasmíri kérdésen túlmenően a két ország nukleáris törekvései is súlyosbítottak.

Az évtized alatt Kasmírban a halottak száma elérte a 35 ezer főt, az áldozatok többsége muszlim volt. Az erőszak legfőbb kárvallottja pedig a kasmíri lakosság, amely továbbra sem szimpatizált a pakisztáni dzsihád-harcosokkal, ugyanis a mudzsahedek több alkalommal részt vettek a lakosság megfélemlítésében.

India kétoldalú kapcsolatai közül külön figyelmet érdemes szentelni az indiai-sri lankai viszonyoknak, ugyanis a tamil-szingaléz polgárháborúban India kezdetektől fogva érintett volt, jelentős számú tamil lakossága miatt. Radzsiv Gandhi 1987-ben megállapodást kötött Sri Lanka elnökével arról, hogy India békefenntartó erőket küld a szigetországba a polgárháború kiújulásának megakadályozása érdekében. 1987-től kezdve azonban súlyos összecsapásokra került sor a tamil tigrisek (Tamil Eelam Felszabadító Tigrisei, Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE) és az indiai csapatok között, ami mindkét országban kiváltotta a lakosság felháborodását. 1991. május 21-én Radzsiv Gandhit, aki éppen egy választási nagygyűlésen kampányolt az Indiai Nemzeti Kongresszus színeiben, az LTTE egyik tagja halálosan megsebesítette. 1990-ben egyébként az utolsó indiai békefenntartó is elhagyta Sri Lanka területét.

Az 1990-es évek elején kiéleződött India és Banglades, valamint India és Nepál viszonya is. India és Banglades között nézeteltéréshez vezetett a fokozódó iszlámizmus, a hindu kisebbség helyzete, illetve bizonyos vízmegosztási kérdések. Az indiai-nepáli kapcsolatokban a legfőbb problémát a nepáli maoista csoportok okozták, amelyek Delhi vádja szerint indiai szélsőbaloldali csoportokkal (ún. naxalitákkal) működtek együtt.

India regionális gazdasági kapcsolataiban pozitív változást hozott a Dél-ázsiai Regionális Együtműködés Szervezetének (South Asian Association for Regional Cooperation, SAARC) létrejötte 1985-ben, amelynek jelenleg valamennyi dél-ázsiai ország tagja. A gazdasági integrációs szervezet elsősorban a dél-ázsiai régió országainak gazdasági együttműködését hívatott előmozdítani, így 2004-ben a tagállamok megállapodtak egy szabadkereskedelmi övezet létrehozásáról. Az SAARC éves csúcstalálkozóin, a kulisszák mögött sor kerül az indiai és a pakisztáni vezetők közvetlen találkozájára is, ami lehetőséget nyújt a feszültségek enyhítésére. Az SAARC mindazonáltal nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ugyanis a tagállamok közötti kereskedelmi kapcsolatok meglehetősen alacsony szintűek maradtak.

Az 1998-as nukleáris kísérletek előzményei és következményei

A nemzetközi közösséget, de különösen az amerikai döntéshozókat megdöbbenette az a tény, hogy India 1998. május 11-én három, május 13-án pedig kettő földalatti nukleáris kísérletet hajtott végre, amelyre válaszként Pakisztán 1998. május 28-án tesztelte atomfegyverét.

Az indiai nukleáris program háttéréhez érdemes néhány gondolat erejéig felidézni a hidegháborús éveket. A független India első miniszterelnöke, Nehru 1954-ben felszólította a két szuperhatalmat, hogy hagyjanak fel nukleáris kísérleteikkel. India a pozitív semlegesség jegyében a nukleáris fegyverek birtoklásának és használatának valamennyi formáját ellenezte. India részese az 1963-ban aláírt részleges atomcsend egyezménynek, amely csak a föld alatt végzett nukleáris kísérleteket engedélyezi. India továbbá csatlakozott az 1957-ben alapított Nemzetközi Atomenergia Ügynökséghez, amelynek legfontosabb feladata a nukleáris energia békés célú felhasználásának szorgalmazása.

Az indiai nukleáris politikában jelentős változást hozott a kínai atomkísérlet (1964), illetve a kínai-pakisztáni viszony szorosabbá válása az 1960-as évektől kezdve. Az indiai vezetés, ugyanis meg

volt arról győződve, hogy a Kínai Népköztársaság átadja Pakisztán számára az atomfegyver előállításához szükséges technológiákat és alapanyagokat. A harmadik indiai-pakisztáni háborút követően (1971) India végrehajtotta első nukleáris kísérletét 1974-ben (Pokhran I.). A „Mosolygó Buddha” névre keresztelt indiai nukleáris program hivatalosan békés célokat szolgált, azonban Pakisztán számára figyelmeztetést jelentett.

Az 1990-es évek elején az indiai külpolitika egyik célkitűzésévé vált, hogy megerősítse a világ második legnépesebb országának nemzetközi pozícióit. India 1995-ben újabb nukleáris kísérleteket készült végrehajtani, azonban nemzetközi nyomásra a Naraszima Raó-kormány elállt annak megvalósításától. India ekkoriban a nemzetközi pénzügyi szervezetek támogatásával gazdasági reformokat hajtott végre, amelyek veszélybe kerülhettek volna. 1996-ban azonban a függetlenség óta domináns szerepet betöltő Indiai Nemzeti Kongresszus elvesztette a választásokat a hindu nacionalistákkal szemben. Atal Bihari Vádzspáji, az új miniszterelnök (1996-2004) választási programjában ígéretet tett az ún. „hindu atombomba” hadrendbe állítására, hangsúlyozván, hogy a jelenlegi nemzetközi egyezmények meglehetősen diszkriminatívak India számára.

India visszautasította az 1996-ban elfogadott átfogó atomcsend egyezmény és az 1995-ben korlátlan időre meghosszabbított atomsorompó szerződés aláírását. Dzsaszvant Szingh külügyminiszter ugyanis azzal vádolta a nemzetközi közösséget, hogy Indiát „nukleáris apartheidbe” kényszerítik, követelvén, hogy valamennyi állam – beleértve az őt *de jure* atomhatalmat is – semmisítse meg atomfegyvereit. India mind a mai napig nem részese a fenti két egyezménynek.

Az 1998-as Pokhran II. kísérletek hivatalos indiai magyarázatában Vádzspáji az Indiára leselkedő kínai veszélyforrásra hivatkozott, amellyel megkísérelte a nemzetközi közösséget India oldalára állítani. Természetesen nem elhanyagolható az a tény sem, hogy Pakisztán már az 1970-es évektől nukleáris programmal rendelkezett, és az 1990-es évek elején birtokolta az atomfegyver előállításának képességét. Az amerikai külpolitika 1998 májusában mindent megtett azért, hogy a pakisztáni vezetést rávegye a nukleáris kísérletekről való lemondásra. A pakisztáni miniszterelnök azonban engedett a katonaság nyomásának, ami az első ún. „iszlám atombomba” előállításához vezetett.

Mindkét ország jelentős lépéseket tett rövid- és közepes hatótávolságú nukleáris töltetek szállítására alkalmas hordozórakéták kifejlesztésére. A 2006-ban tesztelt Agni III típusú indiai rakéta hatótávolsága meghaladja a 3500 km-t, amely azt jelenti, hogy az indiai fegyverek már nemcsak Pakisztánt, hanem a Kínai Népköztársaság területét is eléri. Pakisztán a Ghauri és Shaheen rövid- és közepes hatótávolságú rakétáinak hadrendbe állításával próbálta felvenni a versenyt Indiával.

Vádzspáji – a nemzetközi közösség megnyugtatása végett – 1998 májusában bejelentette, hogy India nem fogja elsőként bevetni nukleáris fegyverét. Legelőször Bill Clinton amerikai elnök ítélte el a két dél-ázsiai országot, és szorgalmazta multilaterális szankciók bevezetését a nukleáris kísérletek megtorlásaként. India és Pakisztán az 1998. májusi robbantásokkal nem sértette meg a nemzetközi jogot, hiszen egyik ország sem részese a vonatkozó nemzetközi szerződéseknek. Az Egyesült Államok, Japán és a nemzetközi pénzügyi intézmények válaszként befagyasztották hitelkeretüket, illetve leállították a külföldi működőtőke-befektetéseket, amely mindkét ország gazdaságát súlyosan érintette.

A nukleáris kísérleteket követően elmélyültek az indiai-izraeli kapcsolatok, ugyanis Izrael nem állította le fegyverszállításait India felé. India csak 1992-ben létesített diplomáciai kapcsolatokat Izraellel, ugyanis a hidegháborús évtizedek alatt India a palesztin kérdés szószólója volt az el nem kötelezettek mozgalmának keretében. Izrael az 1990-es évek közepétől India második legnagyobb fegyverexportőrévé vált Oroszország után. India és Izrael továbbá együttműködnek a nemzetközi

terrorizmus megfékezésében, a radikális iszlámizmus feltartóztatásában, és több ízben közös hadgyakorlatokat hajtottak végre az Indiai-óceán térségében.

1999. február 21-én India és Pakisztáni vezetői, Atal Bihari Vádzspáji és Navaz Sarif a pakisztáni Lahore városában találkoztak. Az indiai-pakisztáni párbeszéd azonban nem hozott áttörést, ugyanis az kézzel fogható eredmény nélkül zárult le. A közös nyilatkozatukban a felek megerősítették a korábbi ENSZ határozatok és az 1972-es szimlai egyezmény³ érvényét, illetve megállapodtak, hogy tartózkodni fognak egymás belügyeibe való beavatkozástól, valamint a nukleáris fegyverek terén kölcsönös bizalomerősítő intézkedéseket hajtanak végre.

1999 tavaszán azonban pakisztáni katonák és kasmíri fegyveresek betörték Kasmír indiai oldalára azzal a céllal, hogy elfoglalják a stratégiai helyen fekvő Kargil városát. A kargili háborút gyakran negyedik indiai-pakisztáni háborúnak emlegeti a szakirodalom, bár más vélemények szerint nem tekinthető háborúnak. A kargili offenzívát a pakisztáni katonaság akkori főparancsnoka Pervéz Musarraf rendelte el, abból a megfontolásból, hogy a nukleáris fegyverek birtoklása kiegyenlíti a két ország között fennálló különbségeket a konvencionális fegyverek terén. Az indiai vezetés 1999 tavaszán rendkívül határozottan reagált, és szőnyegbombázásokkal visszaszorította a pakisztáni csapatokat a határ túloldalára. A nemzetközi közösség eközben attól tartott, hogy a kargili incidens könnyen nukleáris háborúvá fajulhat, ugyanis nem hittek a nukleáris elrettentésben. A néhány hónapos határmenti konfliktus 1999 nyarán rendeződött.

A 2000. év alapvetően a nemzetközi közvetítési kísérletekkel telt el, márciusban Bill Clinton, amerikai elnök, majd októberben Vlagyimir Putyin⁴, orosz elnök látogatott Indiába. Clinton a világ legveszélyesebb térségének nevezte Dél-Ázsiát, a fogadó indiai fél nem kis meglepetésére. Clinton útjának legfőbb célja annak elérése volt, hogy India és Pakisztán írja alá legalább az átfogó atomcsend-egyezményt, amely tiltja a további kísérleteket. Vádzspáji azonban a belpolitikai konszenzus hiányára hivatkozva visszautasította az amerikai kérést. A Clinton-látogatás rámutatott az amerikai-indiai kapcsolatok új dimenziójára is, ugyanis az amerikai elnök meglehetősen rövidebb időt töltött Iszlámábádban, mint Delhiben. A látogatást követően pedig enyhültek az Indiával szembeni szankciók, különösen a Világbank befagyasztott hitelei terén. India függetlensége óta először történt meg, hogy a világ legerősebb hatalma ne ellenlábasa, Pakisztán mellett álljon ki. Clinton és Albright nyíltan bírálták Pakisztánt a kargili háború és a katonai puccs⁵ miatt.

2001 júliusában Vádzspáji és Musarraf az indiai Agrában találkoztak, ahol ismét nem sikerült megállapodásra jutni a kasmíri kérdés kapcsán. India hajlandó lett volna aláírni egy olyan nyilatkozatot, amelyben Kasmír a két ország közötti feszültség központjaként szerepelne, de csak azzal a feltétellel, ha Pakisztán megígérné, hogy a fegyverszüneti vonalat többé nem sértik meg irreguláris erőkkel. Musarraf csalódottan távozott Agrából, mivel ilyen ígéretet nem volt hajlandó elfogadni.

³ 1972. július 2-án Zulfikar Ali Bhutto pakisztáni - és Indira Gandhi indiai miniszterelnökök az indiai Szimla városában kétoldalú megállapodást írtak alá, amelyben lefektették a kasmíri kérdés rendezésére vonatkozó alapelveket.

⁴ A találkozó eredményeként az indiai és az orosz fél új fegyverek vásárlásáról szóló egyezményeket írtak alá.

⁵ 1999 októberében Pervéz Musarraf vértelen puccsal megdöntötte Navaz Sarif hatalmát és katonai diktatúrát vezetett be.

India és a terrorizmus-ellenes háború

2001. október 1-jén a Laskar-e-Tajba⁶ és a Dzsajs-e-Mohamed⁷ által kiképzett szélsőségesek felrobbantották a srinagari törvényhozás épületét, majd december 13-án Delhiben a parlament épülete rongálódott meg egy újabb detonációtól. Az épületet védő indiai katonák közelharc során megölték az összes terroristát. India azonnal visszahívta diplomatáit Iszlámábádból, valamint átnyújtotta azon húsz terrorista nevét Pakisztánnak, akiket a merényletekkel vádolt.

India szinte valamennyi nemzetközi fórumon hangoztatta, hogy már az ország függetlensége óta harcol a Pakisztán által támogatott terrorizmussal szemben. George W. Bush amerikai elnök azzal a dilemmával szembesült 2001. szeptember 11-ét követően, hogy egyrésről a tálib rezsim megdöntéséhez szüksége van Pakisztán logisztikai és ideológiai támogatására, miközben jogosnak tartotta az indiai vezetés érvelését is. Bush elnök az Egyesült Államokat ért terrortámadás után mindkét országgal helyreállította a gazdasági kapcsolatokat, és felfüggesztette a szankciókat. Továbbá Washington nyomást gyakorolt a pakisztáni vezetésre, hogy határozottan lépjen fel a terrorista szervezetekkel szemben. Musarraf 2002 januárjában több pakisztáni fegyveres szervezetet terroristának minősített, és vezetőiket börtönbe zárta, amelynek következtében jelentősen megromlott politikai pozíciója az országban.

2002-től az indiai és a pakisztáni vezetés bejelentette, hogy béketárgyalásokat kezdenek a kasmíri kérdés rendezése érdekében, és apró bizalomerősítő intézkedéseket léptettek életbe (pl.: határ megnyitása Kasmírban, busz – és vonatközlekedés helyreállítása a két ország között). A két ország közeledése azonban nem hozott áttörést a kasmíri kérdésben, többek között azért sem, mert a kasmíri lakosságnak egészen más elképzelései vannak a megoldásról, mint Indiának és Pakisztánnak. India továbbra is a terrorizmus támogatásával vádolja Pakisztánt, ugyanis az elmúlt években több súlyos merényletre is sor került. Ezek közül a legsúlyosabbnak a 2006. július 11-én Mumbaiban (Bombay) elkövetett vonatrobbantás tekinthető, amely 209 ember halálához vezetett. Az indiai nyomozóhatóság a pakisztáni titkosszolgálatot, illetve a Laskar-e-Tajba nevű szervezetet okolta az eseményekért.

Az amerikai-indiai közeledés

Bush amerikai elnök második ciklusának kezdetén látványosan felértékelődött India szerepe az amerikai külpolitikában. 2004 januárjától kezdve kétoldalú diplomáciai egyeztetések kezdődtek Washington és Delhi között, amelynek eredményeként szeptember 17-én kiadták a *Next Steps in Strategic Partnership* (Következő lépések a stratégiai partnerségben) című közös nyilatkozatot, amely az együttműködés négy területét határozta meg: a polgári nukleáris tevékenység, a polgári űrprogram, a high-tech termékek kereskedelme és a rakétavédelmi rendszer.

Az amerikai-indiai közeledés azért is volt váratlan, mert a két ország között számos nézeteltérés alakult ki a korábbi években, például az ENSZ reformja, vagy az iraki háború kapcsán. A Bush-adminisztráció lényegében elhatározta, hogy Indiát a 21. század globális hatalmai közé kell emelni, annak ellenére, hogy az újonnan megválasztott miniszterelnök, Manmohan Szingh elődjeihez hasonlóan nem kívánt csatlakozni a globális nonproliferációs rezsimhez. Washington és Delhi három szinten kezdett párbeszédbe: stratégiai, energia és gazdasági kérdésekben.

Vajon milyen okokra vezethető vissza az amerikai diplomácia elkötelezettsége az Indiával való kapcsolatok elmélyítésében? Az egyik megemlítenő aspektus India geopolitikai környezetének felértékelődésében keresendő, amit az amerikai védelmi jelentések is megerősítenek. Az Egyesült Államok számára rendkívül fontos, hogy katonailag is jelen legyen az Indiai-óceán térségében,

⁶ A Laskar-e-Tajba (Tiszták hadsereg) Pakisztánban jött létre 1994-ben.

⁷ A Dzsajs-e-Mohamed (Mohamed hadsereg) szintén Pakisztánban alakult meg 1994-ben.

ehhez pedig nélkülözhetetlen India, amelynek keleti politikája („*Look East*” politika) éppen erre a régióra irányul. Az amerikai külpolitika a terrorizmus-ellenes háború tükrében elhatározta, hogy kialakít egy ázsiai szövetségi rendszert, az ún. „ázsiai NATO-t”, amelynek oszlopos tagja lenne India. Másrészt Washington felismerte, hogy az indiai nukleáris program nem veszélyezteti közvetlenül az Egyesült Államok biztonságát, továbbá gyakran hangoztatott retorikai szöveget, hogy India a világ legnépesebb demokráciája.

2006. március 2-án George W. Bush és Manmohan Szingh bilaterális egyezmény írtak alá a békés célú nukleáris energiával kapcsolatos együttműködésről. Az egyezmény értelmében az Egyesült Államok megnyitja piacát India békés célú nukleáris programja előtt, cserébe India garanciát vállalt a polgári és a katonai programjának teljes körű elkülönítésére a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség előírásainak megfelelően. A megállapodást komoly nemzetközi kritikák érték, ugyanis többen attól tartottak, hogy az amerikai-indiai nukleáris együttműködés aláássa a nonproliferció szimmetriát.

India gazdasági nehézségei

Ha Indiát a 21. század „globális játékosaként” kívánjuk meghatározni, akkor figyelembe kell venni az indiai gazdaság kétarcúságát. India 2006-ban a vásárlóerő-paritáson számolva a világ negyedik legnagyobb gazdasága – az Egyesült Államok, a Kínai Népköztársaság és Japán után – (nominális értéken számolva a tizenkettedik), a világ második legnépesebb országa, a világ második legnagyobb hadseregével rendelkezik és a világ legnagyobb demokráciája.

2003-ban India a Világbank számításai szerint a világ összlagosságának 17 százalékával rendelkezett, míg részesedése a világ összjövedelméből kevesebb, mint 1,7 százalék volt. Még ennél is rosszabb a kép, hogyha az emberi fejlődés mutatóját (*Human Development Index*) vizsgáljuk, ugyanis a 2006. évi rangsorban India a 125. helyen szerepel, ami lényegében azt bizonyítja, hogy India egy fejlődő ország. Minden tizenegyedik gyermek életét veszti ötéves kora előtt, a gyermekek fele alultáplált stb. Indiában megközelítőleg 350 millió fő (a lakosság 30 százaléka) él a szegénység küszöb alatt.

India számára a 21. század elejének egyik legnagyobb kihívása a szegénység csökkentése, miközben a növekvő lakosság további kihívásokat rejteget. India az előrejelzések szerint 2020 környékén átveszi a Kínai Népköztársaság helyét a népesedési statisztikákban. India gazdasági fejlődése erőteljesen függ a túlnyomó részben importból biztosított kőolajtól és földgáztól. India és Kína között versengés figyelhető meg az energiapiacra, vagyis mindkét ország diplomáciája arra törekszik, hogy baráti kapcsolatokat alakítson ki a szénhidrogénekben gazdag országokkal. A rivalizálás nemcsak az ázsiai kontinensen, hanem többek között Afrikában és Latin-Amerikában is megfigyelhető.

Mindeközben érdemes szólni az elmúlt évtizedek pozitívumairól is. India déli részén, Bangalore városának környékén világszínvonalú információs technológiaipar alakult ki, amely India exportjának növekvő hányadát teszi ki. Az Indiába irányuló külföldi tőkebefektetés jelentős hányada az ún. „indiai Szilikon-völgybe” (Bangalore) irányul, amely az ország számára további kiaknázatlan lehetőségeket rejt. A 2005-ben Indiába látogató kínai miniszterelnök annak a véleményének adott hangot, hogy India a szoftveriparban, míg Kína a hardveriparban tekinthető világhatalomnak, és ha a két ország összeadná erejét, akkor a 21. század az ázsiai információs technológia évszázada lehetne.

India az új évezredben továbbra is kiemelt figyelmet szentel a délkelet-ázsiai térségnek. India 2005-ben a „*Look East*” politika jegyében részt vett az ún. első kelet-ázsiai csúcstalálkozón (*East-Asia Summit*), és rendszeres résztvevője az ASEAN Regionális Fórumnak (ARF) is. Az elmúlt években

jelentősen megélnkültek India és az Európai Unió gazdasági és politikai kapcsolatai is: 2000-től kezdve évente EU-India találkozót tartanak.

India a 21. század nagyhatalma?

Ma már a legtöbb elemző egyetért azzal, hogy a 21. század nemzetközi politikai viszonyaiban Indiának meghatározó szerepe lesz. A poszt-bipoláris korszakban az indiai szubkontinens és annak geopolitikai környezete felértékelődött. Az indiai külpolitika három alapelve (pozitív semlegesség, antikolonializmus, új nemzetközi gazdasági rend követelése) a kétpólusú világrend felbomlásakor megkérdőjeleződött, így elkerülhetetlen volt új prioritások lefektetése. Az új világrend számos új kihívást eredményezett India számára: a kasmíri válság kiújulását, Dél-Ázsia nuklearizálódását, a terrorizmus fokozódását és gazdasági reformok szükségességét. Az indiai diplomácia rugalmassága és növekvő befolyása következtében valamennyi felmerült problémát a maga javára oldotta meg: az amerikai-indiai megállapodás révén tulajdonképpen India elismert atomhatalommá vált úgy, hogy nem csatlakozott egyik nemzetközi egyezményhez sem. Egyetlen olyan külpolitikai célkitűzés van, amelyet nem sikerült teljesíteni: az ENSZ BT állandó tagsága, amely azonban függ az ENSZ általános reformjától is.

India számára a 21. század dilemmái nem külpolitikai, hanem belpolitikai természetűek. Egyrészt az 1990-es évek elejétől a hindu-muszlim ellentét kiújulásának lehetünk szemtanúi: 1992. december 6-án hindu nacionalisták egy csoportja lerombolta az Ajodhya városban található Bábura mecsetet, arra hivatkozva, hogy a mecset helyén egykor hindu szentély állt. 2002-ben pedig India-szerte súlyos zavargások törtek ki, miután egy hindu zárandokokat szállító vonatot radikális muszlimok felrobbantottak. A Gandhi és Nehru által lefektetett „egység a sokféleségben” koncepció, amelyre a szekuláris India épült, a vallási feszültségek következtében megkérdőjeleződött.

Másrészt, ahhoz hogy India a 21. század „globális játékos” lehessen, az indiai gazdaságpolitikának arra kell törekednie, hogy felszámolja a szegénységet, és minél szélesebb középosztályt teremtsen, amely megalapozhatja India gazdaságának nemzetközi versenyképességét. E kettős kihívás – hindu-muszlim ellentét és a szegénység felszámolása – kezelésének sikeressége, rövidtávon is jelentősen befolyásolja India helyét a nemzetközi rendszerben.

Irodalomjegyzék

- BAJPAI, Shankar K., 2003. Untangling India and Pakistan. *Foreign Affairs*, May/June, pp 112-126.
- COHEN, Stephen Philip, 1999. The United States, India, and Pakistan: Retrospect and Prospect. In: Harrison, Selig S., Kreisberg, Paul H., Kux, Dennis (eds.) *India and Pakistan. The First Fifty Years*. pp. 189-206. Cambridge: Cambridge University Press
- CSICSMANN László, 2004. Nukleáris fegyverkezés Dél-Ázsiában. Az indo-pakisztáni konfliktus az ezredfordulón. *Külvilág*, I. évfolyam, 2004/2. szám. Hozzáférhető: <http://www.freeweb.hu/kulvilag/2004/02/csicsmann.pdf>
- GANGULY, Sumit, 1999. India: Policies, past and future. In: Harrison, Selig S., Kreisberg, Paul H., Kux, Dennis (eds.) *India and Pakistan. The First Fifty Years*. pp. 155-169. Cambridge: Cambridge University Press
- GANGULY, Sumit, 2003/a. The Start of a Beautiful Friendship? The United States and India. *World Policy Journal*, Spring, pp 25-30.

- GANGULY, Sumit, 2003/b. India's Foreign Policy Grows Up. *World Policy Journal*, Winter, pp 41-47.
- GUPTA, Sen Bhabani 1997/b. India in the Twenty-first Century. *International Affairs*, April, Vol. 73, Issue 2, pp 297-314.
- GUPTA, Sen Bhabani, 1997/a. India: The Next Great Power. *In: Indian Foreign Policy. Agenda for the 21st Century*, pp 129-140. Volume 1. Konark Publishers Pvt Ltd – Foreign Service Institute, New Delhi
- KUMAR, Radha, 2002. Untying the Kashmir Knot. *World Policy Journal*, Spring, pp 11-24.
- MANSINGH, Surjit, 1997. Realising India's Potential as a Global Player: Essential Tasks at Home. *In: Indian Foreign Policy. Agenda for the 21st Century*, pp 42-57. Volume 1. Konark Publishers Pvt Ltd – Foreign Service Institute, New Delhi
- SAHNI, Varun, 1997. India as a Global Power: Capacity, Opportunity and Strategy. *In: Indian Foreign Policy. Agenda for the 21st Century*, pp 21-41. Volume 1. Konark Publishers Pvt Ltd – Foreign Service Institute, New Delhi
- SINGH, Jaswant, 1998. Against Nuclear Apartheid. *Foreign Affairs*, September/October, pp 41-52.
- SUNDARJI, General K., 1997. Future Security Threats to India: Internal and External National Strategies to Meet Them. *In: Indian Foreign Policy. Agenda for the 21st Century*, pp 176-193. Volume 1. Konark Publishers Pvt Ltd – Foreign Service Institute, New Delhi